

ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ЕТИКО-ГУМАНІСТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

В данній статтє рассматриваетсѧ прѧблема нравственнѧ воспитаннѧ, как основнѧ условнѧ достнженнѧ счастлнвѧжнзнн в снстемѧ взглядов Грнгорнѧ Скѧвородѧ.

In given clause the problem of moral education, as the basic condition of realization of happy life in system of sights Grigoriy Scovoroda is considered.

Серед найбільш важливих філософсько-педагогічних проблем людства епоха Просвітництва в Україні на перше місце поставила вирішення проблеми людського щастя. На думку багатьох українських мислителів XVIII століття (Ф.Прокопович, Г.Кониський, Я.Козельський) теософія і богослов'я мають вивчати небесне існування душі, а філософія повинна показати людині реальні шляхи досягнення нею щастя у земному житті. Саме ця проблема складає предмет дослідження в філософсько-педагогічній спадщині Григорія Сковороди.

У своїй етико-гуманістичній концепції щастя український філософ поєднує, з одного боку, філософію, а з іншого – виховання й освіту. Якщо філософія показує людині шлях до щастя, то виховання й освіта повинні сформувати та розвинути необхідні для цього риси характеру, якості особистості, вміння і навички. Тому філософія і педагогіка у Григорія Сковороди виступають двома важливими елементами в рамках його поглядів на проблему реалізації щастя людини в земному житті.

У найбільш досконалій формі ці погляди представлені українським мислителем у двох педагогічних притчах „Вдячний Еродій” та „Убогий жайворонк”.

Головною ідеєю цих творів виступає так звана „сродність” або „природа” людини. На думку Григорія Сковороди, вони означають природний потенціал людини, заданий їй від народження. Такий потенціал містить в собі не тільки фізичні, але й моральні, розумові, естетичні задатки, які визначають індивідуальний характер „внутрішньої натури” людини. Тому дуже потрібно допомогти дитині розкрити в собі „природну сродність” через таке „добре”, „природне” виховання. Словами Еродія Григорій Сковорода вказує, що взагалі „ немає нічого кращого за добре виховання : ні чин, ні рід, ні милість вельмож...” [1,106] Вищим за „добре, природне виховання” може бути хіба що „добре народження”, яке виступає нібито „зерном щастя”, його духовною основою. І лише „добре народження” приводить до „Божої благодаті та добродетей” [1,106]. Таким чином, Григорій Сковорода, вводячи до своєї системи філософсько-педагогічних поглядів поняття „доброго народження” і „природного виховання”, відкидає локківську концепцію „чистої дошки”, відокремлюється від суто матеріалістичної теорії виховання Ж.-Ж.Руссо і створює найбільш оригінальну за змістом концепцію реалізації щастя через природне виховання.

За логікою поглядів Григорія Сковороди, якщо є люди народжені до добра, то також повинні бути люди, що своїм народженням вже нібито орієнтовані на загальне зло: „... злими народжуються. Добра природа початок усьому, а без неї ніколи не бувало благості” [1,109]. Такий підхід у тлумаченні основ людської природи можна зустріти в Орігена Олександрійського. Саме тому, в багатьох творах українського філософа ми спостерігаємо його героїв, так не схожих один на одного. Їх об’єднує лише загальне прагнення бути щасливими, але щастя вони розуміють зовсім по-різному. Для мавпи Пішек і тетервака Фридрика існує тільки матеріальне щастя, яке залежить від багатства, соціального стану, чинів, слави, успіху; і всього того, що може їм надати „зовнішня натура” людини. Таких людей характеризує майже повне ігнорування духовно-моральних цінностей,

перш за все вони прагнуть до чуттєвих задоволень і матеріально забезпеченого життя. Тому їхні образи часто набувають кумедних рис і зображуються з явним сарказмом : „Нажершись по вуха, ходив надимаючись, вельми задоволений із себе, як задеркуватий, модно вдягнутий юнак” [1,125].

Що стосується таких персонажів, як журавель Еродій, жайворонок Сколар, то відразу привертає нашу увагу їхня доброзичливість, душевний спокій, дивна впевненість думок і вчинків. У ставленні до себе та інших людей вони керуються пріоритетами „внутрішньої природи”, хоча і не відкидають матеріально-чуттєві задоволення земного життя. Така позиція максимально наближає погляди Григорія Сковороди до філософської школи Епікура. Додаючи епікурейство до християнської моралі, він отримує досить оригінальну концепцію філософсько-педагогічних поглядів, спрямованих на реалізацію щастя людини. По-перше, для цього потрібне „добре народження”; воно створює „добре серце”, а „добре серце – те саме, що невисякне джерело, яке завжди точить чисті струмені, тобто думки” [1,109]. Але цього ще замало. Дуже необхідно людині, яка прагне бути щасливою, таке виховання, щоб враховувало її природну оригінальність, „добре народження і серце”, сприяло формуванню і розвитку загальнолюдських рис характеру і якостей особистості. „Народженого до добра неважко навчити добру”, – вказує Григорій Сковорода [1,108].

Але моделі виховання бувають різними за своїм змістом. На думку Пішек, справжнім є лише шляхетне виховання, якість якого вимірюється грошима. Воно спрямоване на розвиток лише „зовнішньої природи” людини і пов’язане з оволодінням іноземними мовами, різними науками, вмінням танцювати та грати на лютні. Так, для тетервака Фридрика „мода і світ – то найліпший учитель і найліпша школа зі всіх шкіл” [1,127]. Він дуже правдиво розкриває загальну мету такого виховання: „Не той правий, хто правий по суті, а той, хто неправий за істиною, але здаватися правим уміє, хитро блудячи і йдучи стежкою

такого судження: кінці у воду” [1,127]. Така модель виховання притаманна людям, які народжені не на добро і мають „злу природу”.

Виховання, символом якого виступають Еродій і Сколар, на перше місце висуває духовно-моральний розвиток людини. Основою такої стратегії виховання виступає сам етичний характер української філософсько-педагогічної думки століття, оригінальний світогляд Григорія Сковороди на прикладі його концепції трьох світів і теорії двох натур. На думку українського мислителя, реалізація щастя можлива лише за умов пріоритетного формування і розвитку в дитині духовно-моральних рис характеру, якостей особистості, що складають основу „внутрішньої природи” людини. При цьому „виховання йде від природи”, яка взагалі виступає „всерідною, справжньою і єдиною вчителькою”. Таке природне виховання має лише сприяти розвитку того, що вже закладено в дитині, не заважати природі, очищати шлях, знищувати перепони. Головне завдання природного виховання полягає в тому, щоб „вливати в серце дитини сім’я доброї волі” [1,109]. Бо без добра майже всі людські науки огидні, вони „хижіші за пtiць, не стриманіші за худобу, злостивіші за звірів...” [1,109].

Григорій Сковорода в рамках своєї концепції розробляє зміст духовно-морального виховання. Велику роль тут відіграють антична філософсько-педагогічна спадщина і християнська мораль, що складають його основу. Але, хоч філософ і запозичує деякі принципи античної і християнської моралі, за своїм змістом його концепція морального виховання суттєво відрізняється від цих джерел. В основі античної моралі ми знаходимо чотири фундаментальні положення: чесність, справедливість, мужність і поміркованість. У християнстві ми маємо десять головних принципів життя. А Григорій Сковорода досить несподівано будує моральний кодекс людини, спроможної досягти щастя, на вдячності. За словами Еродія: „Вдячність – ось вам початок і кінець мого природження” [1,110]. Саме вдячність має одну природу зі благочестям, вона приводить до тиші

сердечної, а остання – до плодів блаженного життя: радості, веселості, задоволення. Таким чином, блаженне життя, в розумінні Григорія Сковороди, це і є очікуване земне щастя, яке реалізується на основі духовно-морального виховання.

Навпаки, невдячність дуже часто призводить до сумоти, заздрості, злодійства і беззаконня. Вона є головною причиною майже всіх людських печалей і бід, тому і виступає найбільш поширеною серед людей перешкодою на шляху до щастя. Тому Григорій Сковорода і приходить до висновку, що головними завданнями виховання виступають : „На добро народжувати; Зберегти молоде здоров’я; Навчити вдячності” [1,121].

Література

1. Сковорода Григорій. Твори : У 2 т. Т. 2.- К.: АТ Обереги, 1994. – 480с.